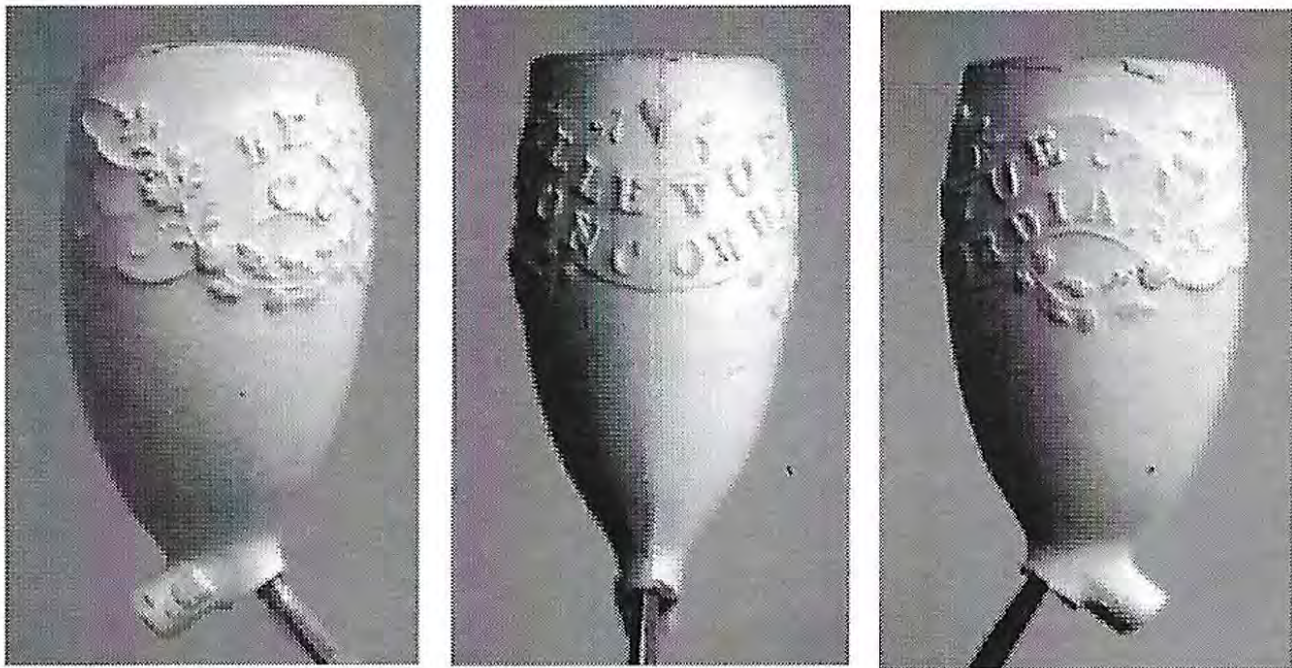

Spreukpijpen van de sociëteit Bellevue en Concordia te Amsterdam

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@casema.nl)

Na de sloop van het Nieuwe De La Mar theater in Amsterdam zijn een achttal pijpenkoppen gevonden met de naam van de Amsterdamse sociëteit BELLEVUE & CONCORDIA. Het gebouw van deze sociëteit stond op het terrein van het theater. Dergelijke pijpen werden besteld voor leden en gasten.

Ovaal model, BELLEVUE & CONCORDIA, hielmerk 59 gekroond. Gouda 1840-1870

De pijpen

De pijpen dateren uit de periode 1840-1870 en zijn gemerkt met de gekroonde 59. Om het tekstlint bevinden zich bladertakken en aan de steelzijde een hartje. Op de linkerkant van de hiel zien we een Gouds wapenschildje als bijmerk. Het is met een slagstempel over een ouder wapen in de persvorm geslagen, waarvan de restanten nog zichtbaar zijn op de hiel. De vormnaden zijn met een fijne kam bewerkt. De pijpen komen uit de fabriek van de Goudse fabrikant Joost Fransz. Sparnaaij (1827-1861) of Thomas Sparnaaij (1861-1875).¹ Alle spreukpijpen zijn afkomstig uit dezelfde persvorm. Mogelijk had de fabrikant ook maar één vorm met deze decoratie laten maken, vanwege de geringe aantallen die werden besteld.

¹ D.H. Duco, *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Amsterdam, 2003, p194, nr. 1000.

Uit dezelfde periode en eveneens uit de fabriek van Sparnaaij komen een tiental onversierde pijpen die samen met de tekstpijpen zijn gevonden. Deze komen echter uit minimaal vier verschillende vormen, wat lijkt te duiden op frequente inkopen in kleinere aantallen. Dit is niet onwaarschijnlijk als we bedenken dat het gebruik van de kleipijp in deze periode sterk is afgenomen. Zo wordt bij de sociëteit Felix Meritis in de periode 1840-1860 nog maar circa 9% van het totaal aantal pijpen uit de periode 1800-1810 verbruikt.² De bijna maandelijkse bestellingen bij de pijpenfabrikant zijn teruggelopen tot een jaarlijkse bestelling.

Mogelijk zijn de Bellevue & Concordia pijpen ter gelegenheid van een feestelijke gebeurtenis gemaakt. De vondst van onversierde pijpen uit dezelfde periode en van dezelfde fabrikant versterken het vermoeden dat gewoonlijk uit gladde pijpen werd gerookt. Dit in tegenstelling tot Felix Meritis waar alleen spreukpijpen werden gerookt. Vergelijkbare linten met bladertakken zien we ondermeer op pijpen met: "NOOIT GEDAGT", "VREEDE BEST", "ONTSPANNING", "DE EENDRAGT" en "DE HARMONIE". Deze maatschappijen, genootschappen of sociëteiten lieten pijpen in opdracht maken en gezien de minder frequente vondsten, mogelijk eveneens in geringe oplagen.

Een uitzondering hierop vormt de "ONS GENOEGEN" pijp die waarschijnlijk al voor 1860 door de firma P. Goedewaagen & Zoon op de markt werd gebracht.³

Waarschijnlijk is het de enige van de hierboven genoemde pijpen die langere tijd en gezien de vermelding in de fabriekscatalogus, voor een breder publiek in productie is geweest.

De sociëteit

De Amsterdamse sociëteit Bellevue en Concordia werd in 1823 opgericht. De vereniging was gevestigd in een gebouw aan de Marnixstraat, waar tot 2006 het Nieuwe De La Mar theater stond. Er werden ondermeer letterkundige voordrachten gegeven en concerten opgevoerd. Het reglement van 1848 bepaalde het aantal leden op 500 en de contributie op 8 gulden per jaar. Van dit geld werden de onkosten betaald, waaronder de rookpijpen. Voor tabak moest men zelf zorgen. Verversingen konden tegen betaling worden verkregen. Eind 1867 wordt het gebouw gedeeltelijk gesloopt om ruimte te maken voor een aanbouw en een nieuwe

² Bert van der Lingen, Inkoop, verbruik en hergebruik van kleipijpen bij het Amsterdams Genootschap Felix Meritis, 1784-1861. (in voorbereiding).

³ D.H. Duco, *Firma P. Goedewaagen & Zoon. Fabrikantencatalogus uit 1906 voorzien van historische inleiding en verklarend naamregister*. Amsterdam, 2000, p.44, cat.nr. 190.

concertzaal. Hiertoe wordt een stuk Singelgracht van de gemeente gekocht en afgedamd. Een jaar later is de verbouwing uitgevoerd. In dat jaar werd dubbel feest gevierd, namelijk de opening van het nieuwe gebouw en het 45-jarig jubileum van de sociëteit. Tijdens de festiviteiten hingen aan het balkon beschilderde borden met de jaartallen 1823, 1835 en 1868, waarmee de verschillende belangrijke jubilea werden aangegeven. Deze decoraties zien we op een tekening uit 1868 van het nieuwe "Feestgebouw Bellevue".⁴ In 1848 werd het 25-jarig jubileum met concerten en voorstellingen gevierd.⁵

Als de pijpen voor een speciale gelegenheid zijn gemaakt zijn er verschillende festiviteiten die in aanmerking komen, maar het meest voor de hand liggend is het 45-jarig jubileum in 1868, dat gecombineerd werd met de opening van het nieuwe gebouw. Het bestuur had bepaald dat tijdens de uitvoering in de zaal niet mocht worden gerookt.

⁴ Stadsarchief Amsterdam (SA) Coll. Atlas Dreesmann. J.J.A. Hilverdink "Het Feestgebouw Bellevue 1868".

⁵ SA 238, Archief van de familie Van Lennep en aanverwante families. Inv.nr. 469, Verzamelde stukken betreffende de sociëteit Bellevue en Concordia, 1845-1876.